

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalouden koulutusohjelma

2018

Essi Kainulainen

ALAIKÄISEN LAPSEN
YKSITYISELÄMÄÄ LOUKKAAVA
TIEDON LEVITTÄMINEN
TÄMÄN HUOLTAJAN
TOIMESTA

Essi Kainulainen

ALAIKÄISEN LAPSEN YKSITYISELÄMÄÄ LOUKKAAVA TIEDON LEVITTÄMINEN TÄMÄN HUOLTAJAN TOIMESTA

Lapsen huoltajan jakama tieto lapsensa yksityiselämästä sosiaalisessa mediassa on kasvava ilmiö. Huoltajat saattavat jakaa lapsistaan myös arkaluonteista henkilötietoa, kuten tietoa sairauksista. Arkaluonteisten tietojen jakaminen toisesta ihmisestä on lähtökohtaisesti kiellettyä, ja tiedon jakamisesta voidaan tuomita yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä sakkoihin tai jopa vankeuteen. Tässä työssä tutkittiin ja pohdittiin ilmiötä juridisesta ja eettisestä näkökulmasta. Asiaan vaikuttavat useat eri säädökset ja lait. Tutkinnan aiheina olivat huoltajan ja lapsen oikeudet sekä se, ovatko lainsäädännölliset muutokset tarpeellisia lapsen yksityisyyden suojan turvaamiseksi.

Lapsen yksityisyyden suoja on turvattu Suomessa lainsäädännöllisesti sekä kansainvälisin sopimuksin. Lapsella on jopa laajempi oikeus yksityiselämän suojaan alaikäisyytensä vuoksi kuin aikuisilla. Lapsen huoltajan tehtävä on puolestaan turvata lapselle tämä suoja ja kasvattaa lasta turvaten tämän tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Huoltajalla on tehtävässään oikeus saada tietoonsa lapsen yksityiselämää koskevia asioita ja päättää niistä. Huoltajan tulee kuitenkin aina keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se on lapsen kehityksen tasoon nähden mahdollista. Kun huoltaja jakaa lapsesta tietoa sosiaalisessa mediassa ovat siis lapsen etu ja yksityisyyden suoja ristiriidassa huoltajan sananvapauden kanssa. Huoltajan tulisi kuitenkin toimia aina lapsen edun mukaisesti.

Huoltajat jakavat lapsista tietoa muun muassa blogeissa ja verkon yhteisöpalveluissa. Tiedon jakamisen taustalla on harvoin tarkoitus loukata lapsen yksityisyyttä, vaan huoltajat jakavat tietoa erilaisista syistä. Oleellista yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä on, että tieto on jaettu lukuisten ihmisten saataville. Tärkeää on myös se, onko huoltajan teko ollut tahallinen. Suomen rikoslaissa mainitut rikokset ovat vain tahallisia rangaistavia, ellei toisin säädetä.

Lapsi on hyvin suojaton tilanteessa, jossa tämän huoltaja jakaa hänestä tietoa sosiaalisessa mediassa. Tämän vuoksi ilmiöstä ja sen eettisyydestä tulisi keskustella enemmän. Lainsäädännölliset muutokset ovat tarpeen, jos ilmiö laajenee ja siitä muodostuu suurempi ongelma yhteiskunnassa. Lapsen kohdistuva yksityiselämän loukkaus tulisi tarvittaessa kriminalisoida erikseen, ja koska kyseessä on asianomistajarikos, syyteoikeuden vanhenemisaikaa olisi hyvä pidentää.

ASIASANAT:

yksityiselämän suoja, lapsi, huoltaja, tiedon levittäminen, sosiaalinen media

Essi Kainulainen

DISSEMINATION OF INFORMATION VIOLATING A MINOR'S PERSONAL PRIVACY BY THEIR LEGAL GUARDIAN

Legal guardians of children sharing the child's personal information on social media is a growing phenomenon. The guardians often also share very delicate personal information, such as information on medical conditions. Sharing delicate information on another person is forbidden per se and one may be sentenced to fines or even incarceration for dissemination of information violating personal privacy. In this thesis I researched and discussed this phenomenon from an ethical and juridical perspective. Many laws and acts influence the matter. The research subjects were the rights of the guardian and the child in the situation and are changes in legislation necessary to ensure the child's right to protection of privacy.

A child's right to protection of privacy is secured in legislation in Finland as well as in international agreements. A child has an even broader right to protection of privacy than an adult based on them being a minor. The duty of a legal guardian is to ensure this protection to the child and to raise the child securing their balanced growth and well-being. In this task, the guardian has the right to know the child's personal information and decide on matters concerning the child. Before deciding, the guardian should discuss the matter with the child if it's possible considering the child's age and development. When the guardian shares information about the child on social media the child's best interest and privacy are conflicting with the guardian's freedom of speech. The guardian should always act with the child's best interest in mind, though.

The guardians share information on their children for example in blogs and social networking sites. There are many reasons for the guardians to share information and the intention is rarely to violate the child's privacy. The key to the act being a dissemination of information violating personal privacy, is that the shared information has been available to many persons. It is also key that the act has been intentional. The crimes mentioned in the criminal code of Finland must be intentional, unless otherwise regulated.

In the situation in question, the child is very defenceless. Therefore, more discussion and research on the phenomenon is needed. Changes in legislation are in need if the phenomenon escalates and it becomes more of an issue in society. Dissemination of information violating personal privacy that is targeted towards a minor could be criminalised separately and since it is a complainant offence, the time limit to institute criminal proceedings prolonged.

KEYWORDS:

protection of privacy, children, legal guardian, parent, information sharing, social media

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 ASIAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ	6
2.1 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen	6
2.2 Yksityisyyden suoja	8
2.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta	9
2.4 Lastensuojelulaki	10
2.5 Henkilötietolaki	11
2.6 Sananvapaus	12
2.7 Yksityisyyden suoja Ruotsissa ja Norjassa	14
2.7.1 Ruotsi	14
2.7.2 Norja	15
3 HUOLTAJAN TOIMINTA	16
3.1 Huoltajan velvollisuudet ja oikeudet	16
3.2 Sosiaalisen median käyttö	17
3.3 Julkaisualustat ja niissä jaettava tieto	19
3.4 Arkaluonteisen tiedon jakaminen	22
3.5 Tahallisuus	23
4 LAPSEN ASEMA	26
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	30
LÄHTEET	33

TAULUKOT

Taulukko 1. Verkojulkaisujen alustat ja niissä jaettava tieto	19
---	----

1 JOHDANTO

Lapsen yksityisyyden suoja ja tarkemmin yksityiselämää loukkaava tiedon levittämisen suoja digitaalisessa ympäristössä on ajankohtainen ja keskustelua herättävä aihe. Kun sosiaalinen kanssakäyminen siirtyy digitaaliseen ympäristöön, sosiaaliseen mediaan ja blogeihin, täytyy ottaa huomioon, kuinka tämä vaikuttaa lapsiin, jotka syntyvät tällaiseen jakamiskulttuuriin. Lasten huoltajilla on oikeus ja vastuu pitää huolta lastensa yksityisyyden suojasta. Tämä koskee sekä sitä, mitä lapset itse jakavat itsestään sosiaalisessa mediassa ja blogeissa, että sitä, mitä huoltajat itse jakavat lapsistaan.

Nykypäivänä on melko yleistä, että lapsen huoltaja jakaa tietoa lapsestaan sosiaalisessa mediassa tai blogissa. Tieto, jota jaetaan, voi olla hyvin yleisluontoista eikä lapsi välttämättä näy internetissä edes omilla kasvoillaan. Usein jaettu tieto on kuitenkin yksityiskohtaista tietoa lapsesta ja tämän elämästä. Lapsi on usein täysin tunnistettavissa ja esiintyy omilla kasvoillaan ja nimellään. Joissakin tapauksissa lapsesta jaettu tieto on arkaluonteista tietoa. Henkilötietolain 3 luvun 11 §:n mukaan arkaluonteista tietoa ovat esimerkiksi henkilön terveydentilaa, sairautta, vammaisuutta ja häneen kohdistuneita hoitotoimenpiteitä koskevat tiedot. Tällaisen tiedon jakaminen ilman kyseessä olevan henkilön suostumusta on kiellettyä ja rikosoikeudellisesti rangaistavaa asianomistajarikoksena. Valitettavasti huoltaja saattaa jakaa arkaluonteistakin tietoa alaikäisestä lapsestaan sosiaalisessa mediassa ja blogeissa.

Tämän työn tavoitteena on tarkastella huoltajan jakamaa tietoa alaikäisestä lapsesta digitaalisessa ympäristössä, eli internetin eri verkkoalustoilla, ja sitä, milloin tällainen toiminta täyttää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rikoksen tunnusmerkit. Työssä ei eritellä rikoksen tavallista ja törkeää tekomuotoa aina erikseen. Puhuttaessa yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä tarkoitetaan siis rikoksen molempia tekemuotoja. Työssä tarkastellaan ensin asiaan liittyvää lainsäädäntöä. Tällä hetkellä Suomessa ei nimittäin ole yksittäistä lakia tai säännöstä siitä, mitä tietoja huoltaja saa jakaa lapsestaan. Asiassa tulee ottaa huomioon useita eri säännöksiä. Sen jälkeen tarkastellaan asiaa sekä huoltajan että lapsen näkökulmasta ja pohditaan asiaa juridisesti sekä eettisesti. Onko kyseessä selkeä ongelma, jonka takia tarvittaisiin lainsäädännöllisiä muutoksia? Onko huoltaja asiassa oikeutettu jakamaan tietoa lapsestaan? Voiko tulevaisuudessa olla tilanne, että lapset nostavat syytteitä huoltajiaan vastaan, kun heistä jaetusta tiedosta on syntynyt lapselle selkeää juridista haittaa?

2 ASIAAN LIITTYVÄ LAINSÄÄDÄNTÖ

2.1 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on ollut säännöksenä Suomen kansallisessa lainsäädännössä rikoslaissa 1970-luvun alusta asti. Säännöksen lisäämisen taustalla oli tuolloin sensaatiohakuisen lehdistön lisääntyminen. Säännöksen avulla kriminalisoitiin toisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittäminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten sen toimittaminen lukuisten ihmisten saataville. Tieto voi olla totuudenmukainen, mutta hyvin henkilökohtainen tieto, tai sen esittäminen tapahtuu siten, että se aiheuttaa vahinkoa tai kärsimystä loukatulle, tai tähän kohdistuvaa halveksuntaa. Jos kyseessä on toisesta ihmisestä levitetty valheellinen tieto tai vihjaus niin, että se on omiaan aiheuttamaan loukatulle vahinkoa tai häneen kohdistuvaa halveksintaa, on kyseessä kunnianloukkaus. Tässä työssä keskitytään kuitenkin todennukaiseen tietoon, eli yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen. Tällaista tietoa ovat esimerkiksi arkaluonteiset henkilötiedot, kuten henkilön terveystiedot.

Jaettua tietoa arvioidaan kuitenkin suhteellisesti. Esimerkiksi flunssa ei terveystietona ole samassa asemassa kuin sukupuolitauti. Mitä lähempänä niin sanottua yksityisyyden keskiötä tiedon voidaan tulkita olevan, kuten seurustelusuhteet ja terveystiedot, sitä yksityisempää tieto siis on. Näilläkin tiedoilla voi kuitenkin olla suuria eroavaisuuksia siinä, kuinka arkaluonteisia ne ovat. Tiedon luonne vaikuttaa paljon teon rangaistavuuden arviointiin.¹

Säännökseen yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä liittyy rajaus, jonka mukaan eri asemassa olevien ihmisten yksityiselämän suoja on erilainen. Säännöstä ei nimittäin sovelleta sellaisenaan yksityiselämää koskevan asian esittämiseen politiikassa, julkisessa virassa tai tehtävässä, tai näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivaan, joka voi vaikuttaa tällaiseen toiminnan arviointiin tehtävässään, jos yksityiselämää koskevan tiedon tai kuvan esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.²

¹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta 19/2013, 38.

² Koskinen 2008, 135–136.

Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä säädetään rikoslain 24 luvun 8 §:ssä (39/1889):

Joka oikeudettomasti

1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai

2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, toisten oikeudet ja muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Törkeästä yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisestä säädetään rikoslain 24 luvun 8 a §:ssä:

Jos yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta kärsimystä tai erityisen suurta vahinkoa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Teon kohdistuminen nimenomaan lapseen on esimerkiksi yksi peruste, joka tekee teosta törkeän. Lapset ovat erityisen suojelun alaisena alaikäisyytensä vuoksi. Törkeän tekemuodon yksi edellytys, eli suuri kärsimys, nähdään myös realisoituvan lapsen kohdalla aikuisia helpommin.³

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen rikosnimikkeen täyttymisen yksi edellytys on tiedon saattaminen lukuisten ihmisten saataville. Tämä voi joko tarkoittaa joukkotiedotusvälineen käyttöä, kuten lehtiä tai televisio-ohjelmia, mutta myös internetissä julkaistu keskustelupalsta, verkkolehti tai blogi ovat säännöksessä tarkoitettuja julkaisutapoja. Myös julkinen tai suurelle vastaanottajamäärälle lähetetty Facebook-päivitys tai

³ HE 19/2013, 45.

sähköpostiviesti on tiedon saattamista lukuisten ihmisten saataville. Tarkkaa henkilömäärää ei ole määriteltä, milloin levittäminen olisi rangaistavaa. Rikosvastuun kannalta henkilömäärällä ei ole edes väliä, kunhan tieto on ollut lukuisten ihmisten saatavilla. Vahingonkorvausvastuun määrään henkilömäärä tosin voi vaikuttaa.⁴

Syyteoikeus

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ovat rikoslain 24 luvun 12 §:n mukaan rikoksia, joista syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman, että asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi. Valtakunnansyyttäjä saa kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut käyttäen joukkotiedotusvälinettä ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Tällaisia rikoksia kutsutaan *asianomistajarikoksiksi*. Poliisi voi ottaa asianomistajarikoksen tutkittavakseen vain, jos asianomistaja on ilmoittanut poliisille tai syyttäjälle vaativansa rangaistusta rikokseen syyllistyneelle.⁵

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 4 §:n mukaan alaikäisen henkilöön kohdistuvissa asianomistajarikoksissa oikeus syyttämispyyntön tekemiseen on tämän huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla. Kuitenkin 15 vuotta täyttäneellä alaikäisellä on oikeus itsenäisesti tehdä syyttämispyyntö häneen kohdistuneesta rikoksesta. Lain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä saa kuitenkin nostaa syytteen huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan alaikäistä vastaan tekemästä rikoksesta. Jos yksityiselämää loukkaavana tiedon levittäjänä on lapsen huoltaja, syyttäjä saa nostaa syytteen ilman syyttämispyyntöä. Tällaiset rikokset tulevat vain harvemmin ilmi, varsinkin jos kyseessä on nuori lapsi, joka ei välttämättä itse ymmärrä rikosta tapahtuneen.⁶

2.2 Yksityisyyden suoja

Yksityisyys käsitteenä tarkoittaa fyysistä ja psyykkistä koskemattomuutta, oman arvokkuuden tunteen säilyttämistä ja itseään koskevan tiedon kontrollointia. Yksityisyyteen

⁴ Niiranen, Sotamaa & Tiilikka 2013, 91.

⁵ Rikosuhripäivystys 2014.

⁶ Lastensuojelun Keskusliitto ry 2016, 56.

kuuluu myös oikeus olla yksin ja mahdollisuus torjua ulkopuolisten tunkeutuminen omaan elämään. Tietosuojaja, intymiteettisuoja, persoonallisuuden suoja ja yksityisyyden suoja tarkoittavat osin samaa ja osin erilaista henkilökohtaista suojaa.⁷ Yksityisyyden suoja on lainsäädännössä turvattu kaikille kansalaisille. Perustuslain (731/1999) 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (jatkossa KP-sopimus, 8/1976) määrittelee yksityisyyden suojan hieman tarkemmin. KP-sopimuksen 17. artiklassa sanotaan, että kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa mielivaltaisesti tai laittomasti puuttua eikä suorittaa hänen kunniaansa ja mainettaan loukkaavia hyökkäyksiä. Jokaisella tulee olla myös oikeus suojaan tällaista puuttumista tai hyökkäyksiä vastaan. Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen (63/1999) 8. artiklassa todetaan, että jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

Lapsen yksityisyyden suoja on toki turvattu jo kansainvälisissä sopimuksissa ja perustuslaissa, kuten kaikkien ihmisten, mutta siitä on myös erikseen säädetty YK:n yleissopimuksessa lasten oikeuksista (60/1991). Sopimuksen 16. artiklan mukaan lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettansa saa laittomasti halventaa. Lisäksi lapsella on oikeus suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta. Lapsen yksityisyyden suoja voidaan tulkita yleisesti laajemmaksi kuin aikuisen, sillä lapsi tarvitsee lainsäädännön mukaan erityistä suojelua ja tämän vanhemmat ovat vastuussa lapsen turvallisesta kehityksestä.

2.3 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Lapset tarvitsevat alaikäisinä ja siten vajaavaltaisina henkilöinä erityistä suojaa ja huolenpitoa. Tästä, sekä lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta, huolehtiminen kuuluu yleensä lapsen vanhemmille tai muulle lailliselle huoltajalle. Lapsen huollon tarkoitus on määritelty laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983):

⁷ Väestöliitto ry 2018.

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvu-ympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

Huoltajia ovat lain mukaan lapsen vanhemmat tai muut henkilöt, joille huolto on uskottu. Huoltajan pääasiallinen tehtävä on siis suojata ja turvata lasta. Tämä sisältänee myös lapsen yksityiselämän suojan turvaamisen. Lain 4 §:n mukaan huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi. Huoltajalla on tässä tarkoituksessa oikeus päättää lapsen henkilökohtaisista asioista. Huoltajan on kuitenkin ennen päätöstään keskusteltava asiasta lapsen kanssa, jos se on lapsen ikään, kehitystasoon ja asian laatuun nähden mahdollista.

2.4 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain 2 §:n mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Heidän tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lain perusteella viranomaisten tulee tukea lapsen vanhempia kasvatustehtävässään ja tarvittaessa tarjota apua tai ottaa lapsi lastensuojelun alaiseksi. Lastensuojelu tarjoaa perheitä auttavia tukipalveluita ja voi lain määrittämin edellytyksin esimerkiksi sijoittaa lapsen tarvittaessa kodin ulkopuolelle. Tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen ympäristö ja tarvittava hoito ja huolto.

2.5 Henkilötietolaki

Henkilötietolaki (523/1999) toteuttaa yksityisyyden ja yksityiselämän suojaa turvaavia perusoikeuksia käsiteltäessä henkilötietoja. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä on juuri kyse henkilötietolain määrittelemien henkilötietojen levittämisestä. Henkilötiedolla laissa tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä.

Henkilötietolakia sovelletaan henkilötietorekisteriä pitävään rekisterinpitäjään. Lain 1 luvun 3 §:ssä määritellään laissa käytettävää sanastoa. Henkilötietorekisterillä laissa tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta. Rekisterinpitäjällä puolestaan tarkoitetaan yhtä tai useampaa henkilöä, yhteisöä, laitosta tai säätiötä, jonka käyttöä varten henkilörekisteri perustetaan ja jolla on oikeus määrätä henkilörekisterin käytöstä tai jonka tehtäväksi rekisterinpito on lailla säädetty. Rekisteröity on luonnollisesti se henkilö, jota kerätty henkilö-tieto koskee. Rekisteröidyltä vaaditaan yleisesti henkilötietojensa käsittelyyn myös suostumus, joka tarkoittaa laissa vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoista tahdonilmaisua.

Lakia ei sovelleta luonnollisen henkilön henkilökohtaisiin tarkoituksiin tai niihin verrattavissa oleviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin tehtyyn henkilötietojen käsittelyyn. Toimituksellisen ja taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoitusten vuoksi tehtyyn henkilötietojen käsittelyyn lakia sovelletaan vain osin. Suomessa henkilötietolain noudattamista valvoo ja ohjaa tietosuojavaltuutettu. Tämän tehtävänä on edistää hyvää tietojenkäsittelytapaa ja tarvittaessa saatettava asia tietosuojalautakunnan käsittelyyn tai ilmoitettava asiasta syyttäjälle. Tietosuojalautakunta on päätöksentekevä elin henkilötietojen käsittelyä koskevissa asioissa. Lautakunta voi tietosuojavaltuutetun hakemuksesta kieltää re-

kisterinpitäjältä henkilötietojen käsittelyn tai antaa asiaa koskevia kieltomääräyksiä. Lau-
takunta voi myös joissain erikoistapauksissa antaa luvan henkilötietojen käsittelyyn lain
sen muuten kieltäessä.⁸

Arkaluonteinen tieto

Yleisesti henkilötietojen käsittelyllä on omat rajoitteensa, joita käsiteltiin ylempänä. Arka-
luonteisen henkilötiedon käsittely on kuitenkin sitäkin rajoitetumpi. Henkilötietolain 3 lu-
vun 11 §:n mukaan arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisia
henkilötietoja ovat tiedot, jotka kuvaavat henkilön

- 1) rotua tai etnistä alkuperää
- 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammatti-
liittoon kuulumista
- 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta
- 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja
hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia
- 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä
- 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja,
tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

Arkaluonteisia henkilötietoja saa kuitenkin lain 3 luvun 12 §:n mukaan käsitellä, jos re-
kisteröity on antanut sille nimenomaisen suostumuksensa. Myös esimerkiksi henkilön
poliittista tai uskonnollista vakaumusta koskevia tietoja voi käsitellä, jos tämä on itse
saattanut asian jo julkiseksi.

2.6 Sananvapaus

Sananvapaus on oikeus, joka on Suomessa turvattu perustuslaissa. Perustuslain 12 §:n
mukaan jokaisella on sananvapaus. Se tarkoittaa oikeutta ilmaista, julkistaa ja vastaan-
ottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään estämättä. Tarkempia säännöksiä
sananvapauden käyttämisestä löytyy esimerkiksi laista sananvapauden käyttämisestä
joukkoviestinnässä (460/2003). Tätä lakia tarkastellessa tulee kuitenkin ottaa huomioon,

⁸ Tietosuojavaltuutetun toimisto 2013.

että laki on tullut voimaan vuoden 2004 alussa, jolloin ei vielä ollut nykypäivänä vallitsevia joukkoviestipalveluita internetissä. Lain soveltamisessa moderneihin palveluihin, kuten, Facebook ja Twitter, ei kuitenkaan ole tullut ongelmia, joten lain määritelmät sopivat myös nykypäivään.

Sananvapauslaki koskee kaikkia joukkoviestinnän muotoja. Tämä tarkoittaa viestintää, joka saatetaan lukuisten ihmisten saataville tai ennalta määrittelemättömälle joukolle, eli yleisölle. Laki koskee kaikkia joukkoviestinnän muotoja. Yksi lain keskeisistä periaatteista on teknologianeutraalisuus, eli painettu viestintä, verkkojulkaisut, televisio- ja radio-ohjelmat sekä sosiaaliseen mediaan lähetetty materiaali, eli yksittäiset viestit, ovat yhdenmukaisia sääntelyssä. Laki on myös sisältöneutraali, eli julkaistulla sisällöllä ei väliä. Sananvapauslaki koskee kuitenkin vain joukkoviestintää eli ei esimerkiksi yksityisviestintää henkilöiden välillä. Laki ei myöskään koske tilanteita, joissa ei ole käytetty jotakin mediaa ilmaisuvälineenä. Joukkoviestimiä ovat esimerkiksi lehti, kirja, radio-ohjelma, verkkojulkaisu tai julkinen blogiteksti.⁹

Laki on tarkoitettu säätelemään Suomessa harjoitettavaa julkaisu- ja ohjelmatoimintaa. Yksityishenkilöön lakia sovelletaan vain osin. Laissa yksityishenkilöistä puhuttaessa käytetään termiä *yksityisten henkilöiden kotisivut*. Kotisivuilla on lain valmisteluaikoina 2000-luvun alussa tarkoitettu avoimessa viestintäverkossa olevia sivustoja. Blogit ovat sittemmin syrjäyttäneet yksityishenkilöiden kotisivut. Laki koskee kuitenkin vain julkisia sivustoja. Sananvapauslaki ei siis koske yksityisiä blogeja. Yksityishenkilöiden pitämille sivustoille ei olla nähty tarvetta asettaa yhtä raskasta sääntelyä kuin niille, joita ylläpitävät yritykset tai yhteisöt. Lakia sovelletaan rajoitetusti yksityishenkilöihin myös silloin, kun tämä ylläpitää sivuja tavoitellessaan niistä taloudellista voittoa. Yksityishenkilöihin soveltuvat lain säännöksistä muun muassa 12 § rikoksen tekijän ja osallisen vastuusta sekä 14 § vahingonkorvausvastuusta. Laki ei siis vapauta yksityishenkilöä esimerkiksi yksittäisten verkkoviestien sisältöön liittyvästä vastuusta. Blogissa tai kotisivuilla oleviin viesteihin, mielipiteisiin ja tietoihin sovelletaan rikoslakia ja vahingonkorvauslakia sananvapauslain 12 §:n ja 14 §:n viittaussäännösten perusteella. Tavallisimpia verkkoviestien ja -julkaisuiden sisältöön liittyviä rikoksia ovat yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkausrikokset.¹⁰

⁹ Niiranen ym. 2013, 13–16.

¹⁰ Niiranen ym. 2013, 25–27, 74.

2.7 Yksityisyyden suoja Ruotsissa ja Norjassa

2.7.1 Ruotsi

Toisin kuin Suomessa, Ruotsin perustuslaissa ei ole pykälää yksityisyyden suojasta kansalaisten perusoikeutena. Ruotsin rikoslainsäädännössä ei myöskään ole yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä vastaavaa kohtaa. Kunnianloukkaus puolestaan on määritelty eri tavalla kuin Suomessa. Ruotsin rikoslaisissa kunnianloukkaus voi koskea myös todenmukaista levitettyä tietoa. Tapauksissa, joissa Suomessa kyseessä olisi yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, voidaan siis Ruotsissa tuomita kunnianloukkauksesta. Kunnianloukkauksen vaatimuksena ei siellä ole valheellinen tieto.

Yksityisyyden suoja mediassa säätelee journalismialan itsesääntely, eli alan omat eettiset ohjeet. Ohjeet koskevat television, lehdistön sekä radioalan työntekijöitä. Ohjeita on Ruotsissa kuitenkin moitittu muun muassa lapsen yksityisyyden suojan osalta. Eettisissä ohjeissa ei mainita lapsen yksityisyyden suojaa erikseen, vaikka lasten tulisi nauttia erityistä suojaa alaikäisyytensä takia.

Ruotsissa yksityisiä henkilötietoja suojataan henkilötietolailla. Ruotsin tietosuojaviranomainen on antanut ohjeistuksen, jonka mukaan henkilötietolain säännöksiä sovelletaan verkkosivuihin, blogeihin ja vastaaviin kanaviin, kun niillä julkaistaan henkilötietoja. Henkilötietojen julkaiseminen on kuitenkin lain mukaan sivustoilla lähtökohtaisesti sallittua, kunhan niiden käsittely ei loukkaa kohteen yksityisyyttä. Ruotsissa on myös ainakin yksi oikeustapaus, jossa lapsen vanhempi oli julkaissut lapsestaan arkaluonteista tietoa suosituksissa blogissaan. Lapsen isä oli julkaissut lapsen huoltoa koskevan tuomioistuimen päätöksen, sosiaalihuollon tekemän selvityksen sekä poliisin kuulusteluasiakirjan, joka koski epäiltyä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Ruotsin tietosuojaviranomainen katsoi tiedon olleen erittäin arkaluonteista ja yksityistä ja olevan henkilötietolaissa tarkoitettu loukkaus.¹¹

¹¹ Lastensuojelun Keskusliitto ry 2016, 65.

2.7.2 Norja

Norjan lainsäädännössä on kriminalisoitu yksityiselämän loukkaus, joka tarkoittaa tietojen levittämistä toisen henkilökohtaisista olosuhteista. Säännös on Suomen yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kaltainen. Norjassa on käytössä myös lehdistön eettiset ohjeet, kuten Ruotsissakin. Toisin kuin Ruotsissa, Norjan ohjeissa mainitaan lapsen yksityisyyden suoja. Ohjeiden mukaan toimittajien tulee miettiä, mitä seurauksia julkaisulla voi lapselle olla. Lapsen henkilöllisyys tulisi myös salata julkaisuissa, joissa käsitellään esimerkiksi lastensuojeluasioita tai perheen sisäisiä riitoja.

Norjan henkilötietolakia päivitettiin vuonna 2012 ja siihen lisättiin uusi lasten henkilötietojen käsittelyä koskeva säännös, jonka mukaan lapsen tietoja ei saa käsitellä tavalla, joka on ristiriidassa lapsen edun kanssa. Säännös koskee kaikkia henkilötietoja käsitteleviä, myös lapsen vanhempia. Esimerkiksi lapsen huoltoa tai suojelua koskevat tiedot, joita vanhemmat ovat Norjassa julkaisseet, ovat selvästi vastoin lapsen etua. Myös terveystietojen ja muun arkaluonteisen tiedon julkaisu katsotaan lapsen edun vastaiseksi. Lain muutoksen yhteydessä tuotiin esille, että lasten vanhemmilla on ensisijainen vastuu lasten suojelemisesta ja lapsen edun turvaamisesta.

Henkilötietolain muutoksen taustalla olivat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta valvovan lapsen oikeuksien komitean vuonna 2010 Norjaa koskevat loppupäätelmät, joissa se oli kiinnittänyt erityistä huomiota lapsen yksityisyyden suojaan internetissä. Komitea oli ollut huolissaan tilanteista, joissa vanhemmat loukkaavat lastensa yksityisyyttä julkaisemalla lasten yksityiselämää koskevia tietoja verkkosivustoilla.¹²

¹² Lastensuojelun Keskusliitto ry 2016, 65–67.

3 HUOLTAJAN TOIMINTA

3.1 Huoltajan velvollisuudet ja oikeudet

Huoltajan tärkein tehtävä on lastenhuoltolain mukaan turvata huollettavalleen, eli lapselle, tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Huoltajan on huolehdittava turvallisesta ja hyvästä hoidosta sekä tarpeellisesta valvonnasta. Lapsen tulee saada koulutus ja kehittyä yksilöllisten tarpeidensa mukaan. Lapsen tulee saada huoltajaltaan kasvatuksen ohessa osakseen hellyyttä, ymmärrystä ja turvaa. Huollon tulee myös turvata läheiset ihmissuhteet lapsen ja tämän vanhempien välillä.

Toimiakseen tehtävässään huoltajalla on lain mukaan oikeus esimerkiksi saada tietää lapsen henkilökohtaisia tietoja, kuten terveystietoja, ja oikeus tehdä päätöksiä lapsen puolesta. Huoltaja myös edustaa lasta erilaisissa tilanteissa. Huoltajan tulee kuitenkin aina ennen lasta koskevia päätöksiä keskustella lapsen kanssa ja kysyä lapsen mielipidettä, jos se on tämän kehitystasoon ja asian laatuun nähden mahdollista. Huoltajan tulee aina toiminnassaan miettiä, mikä olisi lapsen edun mukaista ja ottaa huomioon lapsen toivomukset.

Huoltajalla on siis pääsy lapsen yksityiselämään koskeviin tietoihin ja monesti myös oikeus päättää tällaisissa asioissa lapsen puolesta. Voisiko tämän perusteella huoltajalla olla oikeus julkaista myös lapsen tietoa? Vaikka huoltajalla on pääsy tietoihin, ei tällä kuitenkaan ole niihin täyttä oikeutta. Huoltaja ja lapsi ovat kuitenkin kaksi erillistä yksilöä, joilla on molemmilla myös omat perusoikeudet. Lapsi, vaikka hän onkin alaikäinen, omistaa itse itseään koskevat tiedot, kuten jokainen henkilö Suomessa. Henkilötietojen suoja on Suomessa ja Euroopassa osa yksityisyyden suojan ihmis- ja perusoikeutta. Henkilötietojen suoja on siis itsessäänkin perusoikeus, jota ei voi luovuttaa toiselle henkilölle.¹³

¹³ Neuvonen 2014, 68.

3.2 Sosiaalisen median käyttö

Alaikäisten lasten huoltajat, jotka jakavat sosiaalisessa mediassa ja blogeissa tietoa lapsistaan, käyttävät yleisesti paljon sosiaalista mediaa. Heidän voidaan lastensa alaikäisyyden vuoksi olettaa olevan noin 18–44-vuotiaita, joista noin 100 prosenttia käyttää internetiä (35–44-vuotiaista käyttäjiä on 99 prosenttia) Suomessa¹⁴. Internetin ja sosiaalisen median käyttö on siis aikuisillekin nykyisin jo arkipäivää ja jatkuvaa. Internetissä hoidetaan paljon asioita, kuten pankki- ja vakuutuspalveluja, mutta sitä käytetään yhtä lailla myös viihdetarkoituksiin ja oman elämän jakamiseen. Suosituimpia sosiaalisen median palveluita ovat pikaviestinpalvelut ja yhteisöpalvelut, mutta esimerkiksi blogeja luetaan edelleen. Vuonna 2017 suomalaisista miehistä 36 prosenttia ja naisista 49 prosenttia lukivat blogeja. Blogien lukeminen on yleisesti laskenut hieman verrattuna edellisiin vuosiin, mutta esimerkiksi naislukijat ovat hieman lisääntyneet. Vuonna 2017 blogia ylläpiti noin 2 prosenttia suomalaisista miehistä ja 3 prosenttia naisista. Keskustelufoorumeille kirjoittaminen oli myös aktiivisinta juuri 18–44-vuotiaiden keskuudessa.¹⁵

Blogien ja yhteisöpalveluiden lukemisen ja kommentoimisen lisäksi ihmiset jakavat paljon omaa elämäänsä kyseisillä alustoilla. Omasta elämästä kertominen internetin välityksellä on lisääntynyt sosiaalisen median tulon myötä runsaasti. Sosiaalisen median tilapäivityksistä on tullut arkipäivää, ja ne ovat korvanneet perinteisempiä viestintäkeinoja ihmisten välillä, kuten puhelinsoittoja tai fyysistä näkemistä. Kun tiedon jakaminen internetissä on arkipäiväistynyt, samalla raja ja ymmärrys siitä, mitä kannattaa ja saa jakaa, on heikentynyt. Ihmiset jakavat hyvinkin henkilökohtaista tietoa itsestään ja saattavat joskus myöhemmin kärsiä seurauksia jaetun tiedon vuoksi. Tästä on esimerkki muun muassa työpaikan mollaaminen sosiaalisessa mediassa ja näin lopulta työpaikan menettäminen¹⁶.

Tiedon jakaminen itsestään on kuitenkin jokaisen oma päätös, ja jokaisella on oikeus jakaa omia arkaluonteisiakin tietojaan. Ongelma tiedon jakamisessa on silloin, kun henkilö jakaa tietoa jostakin toisesta ilman tämän suostumusta. Erityisen ongelman muodostaa vielä arkaluonteisen tiedon jakaminen toisesta ihmisestä, mikä voi täyttää yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkit. Olennaista toisesta ihmisestä jae-

¹⁴ Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017a.

¹⁵ Suomen virallinen tilasto (SVT) 2017b.

¹⁶ Mansikka 2009.

tussa tiedossa on, onko tiedon jakoon saatu tietoa koskevan henkilön suostumus. Huoltajan ja huollettavan välisessä suhteessa tilannetta monimutkaistaa se, että toinen henkilö on lapsi, joka ei välttämättä ymmärrä asiasta tarpeeksi ikäänsä nähden antaakseen suostumusta.

Suomalaisista alaikäisten lasten huoltajista monet jakavat siis aktiivisesti tietoa itsestään internetiin. Monet jakavat myös paljon lapsistaan. Lapsia koskevan tiedon jakamisen ilmiötä ei ole varsinaisesti tutkittu, mutta taustalla on todennäköisesti kommunikaation helppous nykypäivän kiireisessä arjessa. Yksi syy sosiaalisen median suosioon on se, kuinka helppoa on kommunikoida ystävien ja tuttavien kanssa, joita ei ehdi näkemään. Sosiaalisessa mediassa pystyy samalla tilapäiviyksellä tai blogipostauksella saavuttamaan kaikki tutut yhdellä kertaa. Sijainnilla ei myöskään ole väliä. Ystävät ja sukulaiset kaikkialla maailmassa näkevät tiedon, kun se on sosiaaliseen mediaan laitettu. Erityisesti huoltajien, jotka jakavat lapsistaan tietoa, motiivina voi myös edellä mainittujen syiden lisäksi olla vertaistuki ja yhteisöllisyys. Kiireistä lapsiarkea voi helpottaa, kun saa kerrottua kuulumiset yhdellä blogipostauksella tai Facebook-päivityksellä. Hankalina hetkinä voi olla mukavaa lukea toisten, ja jakaa omien lasten, kimmelluksia. Yhteisöllisyys voi toimia arjen voimavarana.¹⁷

Vaikka huoltajan tarkoitusperät olisivat hyvät, voivat lapsia koskevat jaetut tiedot loukata lapsen yksityisyyttä. Lapselta tulisi tämän ikään ja kehitystasoon nähden kysyä suostumus, jos tästä jaetaan tietoa muille. On todennäköistä, että monet huoltajat eivät tiedä loukkaavansa lapsensa yksityisyyttä viattomiltakin tuntuissa tilapäiviyksissä ja blogipostauksissa. Näiden huoltajien mediakasvatus on voinut olla nopeasti kehittyvän sosiaalisen median nousun aikana olematonta, eivätkä he välttämättä ymmärrä toimintansa riskejä. Esimerkiksi yksityisyysasetuksia eri palveluissa ei välttämättä osata tai muisteta tarkistaa, joten tilanne voi hyvin olla se, että huoltaja ei edes tiedä, kuinka moni voi nähdä lapsia koskevan tiedon. Kun lapsesta jaetaan jo esimerkiksi kuva, josta tämä on tunnistettavissa, voi se aiheuttaa lapselle haittaa. Kuva voi olla täysin viaton kasvokuva, mutta internetissä siihen voi päästä käsiksi kuka vain. Kuva voi päätyä esimerkiksi sopimattomille sivustoille tai olla osana väärennettyä profiilia jossakin palvelussa. Erityisen varovainen tulisi olla paljastavien kuvien kanssa, joiden jakaminen voi tuntua viattomalta. Esimerkiksi Facebookin yhteisönormit kieltävät lapsistakin ladatut kuvat, jotka sisältävät

¹⁷ Alatalo 2013.

alastomuutta. Tällä Facebook osaltaan turvaa sitä, etteivät kuvat joudu esimerkiksi lapsipornografiasivustoille.¹⁸ Tosiasia kuitenkin on, kun kuva on kerran internetiin ladattu, siihen on voinut joku tuntematon jo päästä käsiksi.

Niin sanottujen viattomien tietojenkin, kuten kasvokuvien, jakaminen voi siis jo loukata lapsen yksityisyyttä. Se ei kuitenkaan ole yksityisyyden loukkaus, jos lapsi on itse ymmärtänyt, mitä kuvan jakaminen merkitsee, ja antanut tähän suostumuksensa. Lapsen ymmärrystä tilanteesta voi kuitenkin olla hankala selvittää. Välttämättä teini-ikäisetkään nuoret eivät vielä ymmärrä, mitä seurauksia omien tietojen ja kuvien jakamisella voi olla. Lapsista jaetuilla tiedoilla voi olla haittaa lapselle tulevaisuudessa. Tietojen väärinkäytön lisäksi on riski kiusaamisen kohteeksi joutumiseen tai tiedoilla voi olla esimerkiksi negatiivisia vaikutuksia työnsaantiin. On myös suuri juridinen ja eettinen kysymys onko lapsen huoltajalla oikeus luoda lapselleen virtuaali-identiteetti? Tulisiko lapsen saada päättää vasta ymmärryksensä ollessa riittävällä tasolla, millaiseksi tämän virtuaali-identiteetti muodostuu vai haluaako tämä sellaista ollenkaan.

3.3 Julkaisualustat ja niissä jaettava tieto

Sosiaalisen median ja verkkojulkaisujen eri alustoja on useita. Niitä käytetään eri tarkoituksiin ja erilaisten tietojen jakamiseen. Tarkasteluun on tässä otettu yleisimmät, joissa olen törmännyt tapauksiin, joissa lapsen huoltaja jakaa yksityiskohtaista ja jopa arkaluonteista tietoa lapsestaan. Tarkastelussa ovat Instagram, Facebook, Blogit, YouTube sekä keskustelufoorumit.

Taulukko 1. Verkkojulkaisujen alustat ja niissä jaettava tieto

Verkkojulkaisun alusta	Minkä tyyppistä tietoa jaetaan?
Instagram	Kuvat, lyhyet videot, kuvatekstit, livevideot
Facebook	Kuvat, videot, teksti, livevideot
Blogit	Usein teemaan keskittyvät kirjoitukset ja kuvat
YouTube	Videot, livevideot

¹⁸ Facebook 2018.

Keskustelufoorumit (Vauva.fi, Kaksplus.fi ym.)	Kirjoitukset ja kommentointi, usein anonyyminä
--	--

Kuvapalvelu Instagramia käytetään kuvien, lyhyiden videoiden ja kuvatekstien jakamiseen. Yhteisöpalvelu Facebookia käytetään laajemmin sekä kuvien ja videoiden, mutta myös pidempien tekstipäivitysten jakamiseen. Facebookissa suuressa osassa ovat myös eri aihealueita käsittelevät julkiset ja yksityiset ryhmät. Bloggeja käytetään laajemmin tekijänsä näköiseen julkaisemiseen. Usein blogit käsittelevät jotakin rajattua aihealuetta, esimerkiksi matkustelua tai ruoanlaittoa, mutta suosiossa ovat nykyisin laajemman aiheen kattavat lifestyle-blogit. Lifestyle-blogeihin sisältynee myös perhe-elämää koskevat lapsi- ja perheblogit, joissa julkaistaan kirjoituksia ja kuvia yleensä perheen arjesta ja yleisesti perhe- ja lapsiteemaa koskevista aiheista. Blogien kaltaisesti, mutta videoiden muodossa toimii myös videopalvelu YouTube, jonne ladataan myös yksittäisiä videoita. Säännöllinen videoiden lataaminen ja blogimainen teemaisuus ovat kuitenkin nykyisin yleistä YouTubessa, josta löytyy myös perhe-elämään keskittyneitä kanavia. Suosittuja ovat erityisesti päivittäiset videopäiväkirjat, joissa seurataan henkilön tai perheen päivittäistä elämää ja tekemistä. Erilaisilla keskustelufoorumeilla puolestaan ei aina esiinnyttä tunnistettavasti mutta siellä keskustellaan käyttäjien kesken vaihtelevista aiheista. Anonyymisyys tarkoittaa usein hyvin henkilökohtaisten ja arkaluonteisten aiheiden käsittelyä, mutta jaettu tieto ei loukkaa kenenkään yksityisyyttä, elleivät henkilöt ole tunnistettavissa.

Kaikissa yllämainituissa palveluissa jaetaan tietoa itsestään ja myös huoltajat jakavat sitä lapsistaan. Merkittävää lapsen yksityisyyden suojan kannalta on, onko kyseinen julkaisu julkinen vai yksityinen. Tämän lisäksi oleellista on, onko lapsi tunnistettavissa julkaisusta vai ei.

Julkiset päivitykset, videot ja kuvat eri palveluissa ovat kaikkien internetin käyttäjien saatavilla. Jos tällä tavoin on siis jaettu lapsesta tietoa, ja erityisesti arkaluonteista tietoa, on toiminta yksityisyyttä loukkaavaa tiedon levittämistä. Tieto on saatettu laajasti ihmisten saataville. Yksityiset julkaisut voivat olla yksityisyyttä loukkaamattomia, jos ne ovat todella jaettu vain rajatulle joukolle. Mutta yksityisissäkin julkaisuissa, jos lapsesta on jaettu arkaluonteista tietoa, on se lapsen yksityisyyttä loukkaavaa, jos lapsen suostumusta ei ole. Rajatulle joukolle jaetut julkaisut voivat myös olla yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä, jos rajattu joukko koostuu sadoista ihmisistä. Tällöin tieto on silti saatettu lukuisten ihmisten saataville, vaikka kyseessä on rajattu joukko. Tarkkaa rajaa sille,

kuinka monesta henkilöstä joukon tulisi muodostua, jotta se tulkitaan lukuisina ihmisinä, ei kuitenkaan ole, vaan sitä käsitellään oikeudessa tapauskohtaisesti.

Ongelmana tällaisissa tapauksissa, joissa huoltaja jakaa lapsestaan arkaluonteista tietoa jonkin verkkopalvelun avulla, on se, että tapaukset eivät juurikaan tule ilmi. Lapsi, jota tieto koskee harvoin ymmärtää, että tämän yksityisyyttä on loukattu, etenkin jos kyseessä on nuori lapsi tai lapsi, joka on tottunut tällaiseen tiedon jakamiseen syntymästään asti. Huoltaja itse ei myöskään välttämättä näe tilanteessa mitään väärää tai luulee hänellä olevan oikeus tiedon jakamiseen. Tieto mahdollisesta rikoksesta harvoin päätyy siis eteenpäin poliisille tai syyttäjälle. Ilmiö on myös melko tuore, joten voi olla, että oikeustapauksia tulee vasta muutaman vuoden kuluessa, kun lapset, joita koskevaa tietoa on jaettu, kasvavat ja mahdollisesti kokevat tapahtumasta jotakin juridista haittaa tai syrjintää.

Suomessa on kuitenkin ainakin yksi oikeustapaus, jossa lapsen huoltaja on hovioikeuden mukaan syyllistynyt lapsensa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen. Tapaus on kuitenkin tällä hetkellä vielä korkeimman oikeuden käsittelyssä, joten tuomio ei ole lainvoimainen. Kyseessä on tilanne, jossa lapsen huoltaja on kuvannut lastensa huostaanottotilanteen ja video on ladattu YouTube-videopalveluun. Lapsen sosiaalihuollon tarve ja tämän saamat palvelut lukeutuvat lasta koskeviin arkaluonteisiin tietoihin. Videolla oli osittain sumennettu lasten kasvoja, mutta koska huoltaja oli nimellään tullut asiasta julkisuuteen videon lataamisen jälkeen, tulkittiin lasten olevan videolla tunnistettavissa. Video oli myös julkisesti kenen tahansa saatavilla. Oleellista kyseisessä tapauksessa oli myös rajoitussäännöksen soveltaminen. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä teon rangaistavuutta rajoittaa se, oliko tiedon esittäminen tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Kysymyksessä ollut viranomaisen menettely ja voimankäyttö huostaanottotilanteessa todettiin olevan yhteiskunnallisesti merkittävä asia, mutta se ei silti oikeuden mukaan oikeuttanut paljastamaan lasten erityisen arkaluonteisia tietoja. Hovioikeus katsoikin huoltajan syyllistyneen lapsiaan koskevaan yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen.¹⁹

¹⁹ Edilex 2017.

3.4 Arkaluonteisen tiedon jakaminen

Arkaluonteisen tiedon jakaminen on kiellettyä. Arkaluonteista tietoa ovat esimerkiksi henkilön terveystiedot, uskonnollinen vakaumus, etninen tausta ja sosiaalihuollon tarve. Lapsen huoltajalla on usein luonnollisesti asemansa vuoksi pääsy lapsensa arkaluonteisiin tietoihin, kuten pääsy terveystietoihin. Se, että huoltaja tietää nämä asiat lapsestaan tai tällä on oikeus saada tällaisia asioita tietoonsa, ei oikeuta huoltajaa jakamaan tietoa muille. Arkaluonteisen tiedon jakamisesta tulee aina olla tietoa koskevan henkilön suostumus. Kun kyseessä on lapsi, jota tieto koskee, voi olla haastavaa saada lapselta juridisesti pätevä suostumus, etenkin jos kyseessä on nuori lapsi.

Silti monet huoltajat jakavat arkaluonteista tietoa lapsestaan eri tavoin internetissä. Kyseessä voi olla Facebook-päivitys lapsen kuumeesta tai kuva koulutodistuksesta. Koulutodistus on julkinen asiakirja, mutta se voi sisältää myös arkaluonteista tietoa. Todistuksesta voi esimerkiksi näkyä lapsen uskonnollinen vakaumus uskonnon arvosanan yhteydessä.²⁰ Lasten huoltajien kannattaisikin miettiä ennen julkaisua voiko julkaistava materiaali loukata lapsen yksityisyyttä.

Suomen lainsäädännössä ei ole säännöksiä siitä, mitä huoltaja saa lapsesta julkaista. Tilanne on haastava, sillä huoltajan tehtävänä on yleisesti päättää lapsen asioista ja hoidata tätä. Saako huoltaja siis päättää jakaa arkaluonteisiakin tietoja lapsesta huoltajan oikeudella? Tällaisessa tilanteessa lapsen yksityisyyden suoja ja huoltajan sananvapaus ovat ristiriidassa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä tilanne on nähty niin, että huoltajan oikeudet eivät voi olla rajoittamattomia, vaikka tällä on lähtökohtaisesti oikeus päättää lapsensa asioista. Huoltajan tulee tehtävässään tehdä päätöksiä lapsen edun mukaisesti ja jos lapsen etu on ristiriidassa huoltajan edun kanssa, tulee tämän tehdä päätös lapsen edun mukaisesti. Yksityisyyden suoja ja sananvapaus ovat ihmisten perusoikeuksia. Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että lapsen oikeudet on otettava ensisijaisesti huomioon ennen vanhemman tai huoltajan oikeuksia.²¹

Suomessa korkein oikeus on ratkaisukäytännössään katsonut, että sananvapaus ei oikeuta yksityiselämän loukkausta. Sananvapaudella ja yksityiselämän suojalla ei kuitenkaan yleisellä tasolla ole keskinäistä etusijajärjestystä.²² Korkein oikeus on lisäksi katsonut, että huoltajan oikeus päättää lapsen asioista ja kasvatuksesta perustuu huoltajan

²⁰ Pitkänen 2014.

²¹ Yousuf vs. Alankomaat 2003, tuomion kohta 73.

²² KKO 2010:39, tuomion kohta 10. KKO 2011:72, tuomion kohta 6.

velvollisuuteen huolehtia lapsen eduista ja turvata tälle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Huoltajan tulisi pyrkiä ratkaisuihin, jotka toteuttavat lapsen omaa etua parhaalla mahdollisella tavalla.²³

Oikeuskäytännön perusteella voidaan päätellä, että huoltajalla ei ole oikeutta julkaista arkaluonteista tietoa lapsestaan omalla päätöksellään, sillä lapsen yksityisyyden suoja menee tilanteessa edelle. Huoltajan tulisi miettiä, onko lapsen edun mukaista, että kyseinen tieto tai kuva on lapsesta internetissä saatavilla. Voiko julkaisusta olla lapselle jotakin haittaa, voiko se esimerkiksi haitata lapsen kehitystä, jos lasta kiusataan asian takia? Huoltajan tulee aina miettiä ensisijaisesti lapsen etua ja kehitystä. Turvallisin valinta olisi olla julkaisematta lapsesta mitään, ennen kuin lapsi on tarpeeksi kehittynyt päättämään asiasta itse.

3.5 Tahallisuus

Rikoslain 3 luvun 5 §:n mukaan rikoksen rangaistusvastuun edellytyksenä on *tahallisuus* tai *tuottamus*. Rikoksen tekijän tulee siis joko aiheuttaa rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus tahallaan tai tekijän menettely tulee olosuhteisiin nähden olla huolimattontaa, jolloin teko on tuottamuksellinen. Rikoslaisissa mainitut teot ovat kuitenkin vain tahallisia rangaistavia, ellei toisin säädetä. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen vaatii tahallisuutta, jotta siitä voidaan rikoslain mukaisesti tuomita rangaistukseen. Rikoksen tekijän täytyy siis toimia ymmärtäen teosta syntyvä seuraus ja toimia tarkoituksenaan aiheuttaa kyseinen seuraus, tai pitää seurauksen syntymistä varmana tai varsin todennäköisenä.

Tekijä voidaan olla tuomitsematta rikokseen, jos jokin rikoslain 4 luvun vastuuvapausperusteista nähdään toteutuneeksi. Näitä ovat muun muassa *tunnusmerkistöerehdys* ja *kieltoerehdys*. Tunnusmerkistöerehdys tarkoittaa sitä, että teko ei ole tahallinen, jos tekijä ei ole teon hetkellä selvillä kaikkien niiden seikkojen käsillä olosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta. Kieltoerehdys puolestaan tarkoittaa sitä, jos tekijä on erehtynyt pitämään tekoaan sallittuna lain puutteellisen tai virheellisen julkistamisen vuoksi, lain sisällön erityisen vaikeaselkuisuuden vuoksi, viranomaisen virheellisen neuvon vuoksi tai muun näihin rinnastettavan

²³ KKO 2008:93, tuomion kohta 22.

seikan takia, on tämä rangaistusvastuusta vapaa. Tunnusmerkistöerehdys ja kieltoerehdys voivat siis vapauttaa tekijän täysin rangaistuksesta, jos oikeus tulkitsee edellytysten täytyneen. Ne voivat myös olla rangaistusta lieventäviä tekijöitä, jos tekijää ei täysin rangaistusvastuusta vapauteta.

Huoltajan ja tämän lapsestaan jakaman arkaluonteisen tiedon näkökulmasta voidaan siis miettiä, täyttykö tahallisuuden edellytys yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä. Tahallisuuden täyttymiseksi huoltajan tulisi siis ymmärtää arkaluonteisen tiedon jakamisen toisesta henkilöstä olevan rikos. Tämän tulisi myös olla selvillä muista rikoksen tunnusmerkeistä. Se, että huoltaja ei tiennyt tekonsa olevan kielletty ei yksinään riitä poistamaan rangaistusta, elleivät kieltoerehdyksen edellytykset täyty. Se, että huoltaja ei tarkoita teollaan pahaa tai toivo erityistä seurausta sille, että on esimerkiksi jakanut kuvan lapsensa koulutodistuksesta tai kertoo blogissa lapsensa sairaudesta, ei myöskään ole riittävä peruste sille, että teosta ei rangaistaisi. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkkejä ovat jo yksinään se, että tieto on jaettu lukuisten ihmisten saataville ja että tieto on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä. Lain mukaan näitä tietoja ovat nimenomaan arkaluonteiset henkilötiedot, kuten tieto sairaudesta. Se, että huoltaja ei niin sanotusti tarkoittanut pahaa, eli ei tarkoittanut tiedon jakamisen johtavan, vaikka tulevaisuudessa vaikeuksiin lapsen työnsaannissa, mutta näin on käynyt, voi kuitenkin toimia tunnusmerkistöerehdyksenä, joka voi lieventää huoltajan rangaistusta. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ei rikoksena kuitenkaan edellytä mitään tiettyä seurausta, vaan jo itse tiedon jakaminen ja sen julkituleminen ovat rikos. Rikoslaisissa käytetty termi seuraus voidaankin mahdollisesti tulkita kyseisen rikoksen kohdalla olevan jo itse tiedon jakaminen, eikä niinkään tiedon jakamisesta johtuneet seuraukset.

Muita termejä, joita rikoslaisissa käytetään tahallisuusyhteyksissä ovat muun muassa *tietäminen* ja *selvillä oleminen*. Termit voidaan ymmärtää synonyymeiksi, mutta niillä nähdään myös eroavaisuuksia, jotka vaikuttavat lain tulkintaan tahallisuudesta. Oikeuskirjallisuudessa on pohdittu esimerkiksi sitä, kuuluuko ”olla selvillä”-termiin henkilön käsityksen paikkansapitävyys jostakin asiasta. Tietäminen ja varmana pitäminen ovat puolestaan kirjallisuudessa todettu olevan toisistaan erillä olevia asioita.²⁴ Termien tarkoituksen pohtiminen on tärkeää, sillä ne vaikuttavat lain tulkintaan ja siihen, milloin rikoksen tekijän toiminta voidaan tulkita tahalliseksi. On todennäköistä, että monet huoltajat eivät tar-

²⁴ Matikkala 2005, 24–30.

koituksellisesti loukkaa lapsensa yksityisyyttä, joten yllä mainituilla termeillä voi olla vaikutusta huoltajan tahallisuuden arvioinnissa. Huoltaja voi esimerkiksi puolustuksessaan sanoa, ettei tietänyt tekevänsä väärin tai ollut selvillä henkilötietojen jakamista koskevasta sääntelystä. On kyse *olosuhdetahallisuudesta*, jolloin otetaan huomioon tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös²⁵. Tapaukset käsitellään kuitenkin aina tapauskohtaisesti, joten on hankalaa antaa yksiselitteistä arviota siitä, milloin huoltaja on tahallisesti syyllistynyt lapsensa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämiseen.

Tahallisuuden tulkinnalla voidaan nähdä myös useampia asteita. Alin aste, eli se milloin teko on ollut tahallinen, nähdään kuitenkin määräytyvän sen mukaan, pitikö tekijä tunnusmerkistön mukaista seurausta varsin (yli 50 prosentin) todennäköisenä ja oliko tämä selvillä muista rikosvastuun kannalta oleellisista seikoista.²⁶ Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kannalta tämä voidaan tulkita niin, että teko on ollut tahallinen, jos tekijä on ollut tietoinen mahdollisesta seurauksesta, mutta lisäksi tieto on tahallisesti levitetty joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai se on muuten saatettu lukuisten ihmisten saataville. Levitettävän tiedon tulee myös itsessään olla luonteeltaan sellaista, että se on omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Teon tekee tahalliseksi myös se, että tiedon levittämiseen ei ole saatu suostumusta, eikä tieto ole yhteiskunnallisesti merkittävää.²⁷

²⁵ Lakivaliokunnan mietintö, hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 28/2002, 10.

²⁶ Matikkala 2005, 87.

²⁷ Niiranen ym. 2013, 81–82.

4 LAPSEN ASEMA

Lapsi, eli alle 18-vuotias, on tilanteessa, jossa tämän huoltaja jakaa hänestä erityisesti arkaluonteista tietoa internetissä, melko suojaaton. Rikkomukset tulevat harvoin julki, koska lapsi ei yleensä ymmärrä vielä tilanteen vakavuutta ja mitä siitä voi hänelle seurata. Lapsesta voi tuntua oudolta tai pahalta, että hänen tekemisistään kerrotaan Facebookin kautta vanhempien kavereille tai jaetaan kuva kesälomareissulta vanhempien blogissa. Harvoin lapsi kuitenkaan osaa kuvailla miksi se tuntuu pahalta, eikä kerro asiasta kenellekään. Monet lapset ovat myös tottuneet sosiaaliseen mediaan ja jakamisen kulttuuriin jo syntymästään asti, eivätkä näe niissä mitään outoa, niiden ollessa osa arkea. Monet lapset, keistä tietoa jaetaan, ovat myös niin nuoria, etteivät ymmärrä tai tiedä tällaista edes tapahtuvan. Lapset tottuvat helposti tilanteisiin, eikä lasta voi velvoittaa tietämään, milloin tämän oikeuksia rikotaan.

Lapsen ei edes tarvitse tietää milloin hänen oikeuksiaan rikotaan tai mitä se edes tarkoittaa. Lainsäädännön tehtävänä on suojata lapsia mahdollisimman hyvin, jotta lapset voivat olla lapsia ja kasvaa. Lapsen oikeus yksityisyyteen onkin turvattu eri säännöksin. Ongelmana on, että laki ei suoraan määritä mitä, ja kuinka paljon lapsen tietoja huoltaja saa huollettavastaan jakaa muille. Lapsi tarvitsee tilanteessa erityistä suojausta alaikäisyytensä vuoksi.

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on asianomistajarikos, joka tarkoittaa, että lapsen tulisi itse nostaa syyte huoltajaansa vastaan, jos hänestä on jaettu tietoa, jota hän ei jaettavaksi halua. Lapsi voi kuitenkin itse nostaa syytteen vasta 15-vuoden iässä. Syyttäjä voi kuitenkin myös nostaa tilanteessa syytteen, vaikka lapsi olisi nuorempikin, sillä kyseessä on lapsen ja huoltajan välinen huoltosuhde, jossa huoltaja on rikkonut huollettavaansa kohtaan. Jos lapsen lähipiirissä kukaan ei kuitenkaan ymmärrä tilanteessa tapahtuneen väärää eikä ilmoita siitä poliisille, jäävät tapaukset huomaamatta. Harva lapsi ymmärtää tai uskaltaa kyseisessä tilanteessa tehdä rikosilmoitusta. Lapsi voi toki tehdä asiasta rikosilmoituksen myöhemmin, jos silloin ymmärtää mitä on tapahtunut ja kokenut tilanteen vuoksi esimerkiksi haittaa työnsaannissa tai muuten kärsinyt. *Syyteoikeus*, eli aika jonka jälkeen rikoksen tekopäivästä on aikaa nostaa syyte ennen kuin rikos niin sanotusti vanhenee, on yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä kuitenkin vain kaksi vuotta. Jos rikos on nimikkeen törkeää olomuotoa, syyteoikeus vanhenee viidessä

vuodessa. Oikeus syyttää rikoksesta voi siis olla jo vanhentunut, kun lapsi alkaa ymmärtää, että hänen henkilökohtaisia tietojaan on jaettu internetissä ilman hänen lupaa. Toki, jos tiedon jakaminen on ollut jatkuvaa, esimerkiksi julkisen blogin muodossa, kestäen vuosia, voi syyteoikeus olla vielä joistain tapahtumista voimassa. Tämä toki riippuu täysin siitä, milloin lapsi itse tai joku tämän lähipiirissä ymmärtää ja kokee, että tiedon jakaminen on ollut väärin.

Suostumus

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen eli pääsääntöisesti henkilöä koskevan arkaluonteisen tiedon levittäminen on rikos vain silloin kun tiedon levittämiseen ei ole saatu tietoa koskevan henkilön *suostumusta*. Tiedon levittämisen tulee siis olla luvatonta eli oikeudetonta. Jos tekoon on ollut oikeusjärjestyksen mukainen oikeus tai velvollisuus, teko ei ole oikeudeton, vaikka tietoa koskevan henkilön suostumusta ei olisi. Esimerkiksi todistajana tai kuultavana oikeudenkäynnissä voi olla velvoitettuna kertomaan tietoa jonkun toisen yksityiselämästä. Usein, jos rikoksen epäillään tapahtuneen, tietoa ei kuitenkaan ole jaettu oikeutetusti, vaan tekoon ei ole ollut suostumusta.

Suostumus tulee aina saada siltä henkilöltä itseltään, ketä tieto koskee. Suostumuksen saa myös aina peruuttaa.²⁸ Vaadittu suostumuksen taso tiedon käsittelyyn ja levittämiseen vaihtelee. Henkilötietojen suojaa koskevassa lainsäädännössä määritellään, että tietynlaiselle tietojen käsittelylle riittää se, että henkilö ilmoittaa lukeneensa rekisteriselosteen ja hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn. Tällaista tiedonkäsittelyä tapahtuu esimerkiksi erilaisissa sosiaalisen median palveluissa. Jossain tilanteissa vaaditaan puolestaan kirjallinen ja nimenomainen suostumus tapauskohtaiseen henkilötietojen käsittelyyn. Arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyyn ja jakamiseen on pääasiallisena vaatimuksena kirjallinen ja nimenomainen suostumus. Niin sanottua hiljaista tai passiivista suostumusta ei olla pidetty riittävänä arkaluonteisia henkilötietoja koskien. Henkilötietolain esitöissä painotetaan kuitenkin suostumuksen tapauskohtaisuutta lain soveltamisessa.²⁹

²⁸ HE 19/2013, 40–41.

²⁹ Neuvonen 2014, 66.

Jo perustuslain ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilönä ja tällä on oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lapselle tulee antaa aina mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin, jos se on asianlaatuun ja lapsen kehityksen tasoon nähden mahdollista, vaikka huoltajalla onkin lain mukaan oikeus päättää alaikäisen huollettavansa asioista. Huoltajan velvollisuus on kuitenkin keskustella lapsen kanssa asiasta ja tehdä päätös lapsen edun mukaisesti. Kun huoltaja siis haluaa jakaa jotakin lastaan koskevaa tietoa internetissä, tämän tulisi saada asiaan lapsen suostumus. Lasten ja muiden vajaavaltaisten antamaa suostumusta pidetään kuitenkin eri asemassa kuin täysvaltaisten ja aikuisten³⁰.

Ongelmallista lapsen antamassa suostumuksessa kyseisessä tilanteessa on se, voidaananko lapsen antama suostumus todeta juridisesti päteväksi suostumukseksi, esimerkiksi juuri arkaluonteisten tietojen jakamiseen. Kuten aiemmin todettiin, arkaluonteisia tietoja käsitellessä suostumuksen tulisi pääsäännön mukaan olla kirjallinen. Tilanteessa tulee myös pohtia, milloin lapsi on kehitykseltään sellaisella tasolla, että tämä voi asiassa antaa suostumuksensa. Kun huoltajalla on lain mukaisesti oikeus päättää lastaan koskevissa asioissa, jos lapsi on siihen kykenemätön, onko huoltajan itsensä antama suostumus tällaisessa asiassa pätevä, ja tekeekö se yksityiselämää koskevan tiedon jakamisesta sallittua?

Esimerkiksi aiemmin mainitussa oikeustapauksessa, jossa lasten huoltaja oli kuvannut lasten huostaanoton, hovioikeus katsoi, että 9-vuotiaat lapset eivät voi pätevästi antaa suostumustaan yksityiselämänsä ydinalueelle sijoittuvan tiedon antamiseen. Kyseisessä tapauksessa lasten huoltaja ei ollut kysynyt lapsiltaan lupaa tiedon levittämiseen, kuten tämän olisi pitänyt, vaan oli itse päättänyt jakaa kyseisen videon. Hovioikeus katsoi, että huoltaja ei ollut toiminut tilanteessa lastensa edun mukaisesti. Voidaan siis ehkä päätellä, että vaikka huoltaja kysyisikin lapsen suostumusta yksityiselämää koskevan tiedon levittämiseen, ja lapsi antaisi suostumuksen, jos lapsi on liian nuori yleisesti päättämään tämän kaltaisista asioista, voi huoltajan teko olla lapsen edun vastaista, jos tämä tiedon näillä perusteilla jakaa. Tapaukset käsitellään aina oikeudessa tapauskohtaisesti, mutta yleisesti voidaan todeta lapsen yksityiselämää koskevien tietojen jakamisen olevan lapsen edun vastaista ja täten huoltajan ei sitä tulisi lain mukaan tehdä, oli tällä lapsen suostumus tai ei. Poikkeuksena ovat luonnollisesti yksityiselämää loukkaavan tiedon le-

³⁰ Neuvonen 2014, 193.

vittämisen rajoitussäännösten kaltaiset tilanteet. Jos tapaus ei kuitenkaan niitä edellytyksiä täytä, ei lapsen yksityiselämää koskevien ja erityisesti arkaluonteisten tietojen jakaminen voi olla lapselle eduksi.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä työssä käsitelty ilmiö, eli tilanne, jossa huoltaja jakaa yksityiselämää koskevaa tietoa lapsestaan internetissä, on vielä tuore ja se kehittyy koko ajan. Vasta tulevaisuudessa, jos jakamisen trendi jatkuu, saamme tietää, kehittykö asiasta ongelma, johon täytyy yhteiskunnallisesti ja lainsäädännöllisesti puuttua. Tilanne voi muuttua sellaiseksi, että asiaan aletaan kiinnittää enemmän huomiota yhteiskunnassa ja yleisessä keskustelussa. Se voi saada ihmiset enemmän tietoiseksi asiasta, ja ymmärtämään, että kaikkea ei kannata jakaa internetissä tuntemattomalle tai muuten laajalle joukolle. On kuitenkin kurjaa, jos jo nykyään nuoret lapset, jotka eivät ymmärrä mitä tilanne tarkoittaa, joutuvat esimerkiksi kiusaamisen kohteeksi sen takia, että vanhempi pitää blogia, jossa lapsikin esiintyy ja hänestä on siellä tietoa saatavilla. Lapsi saattaa toki olla kärsimättä siitä, että hänestä on jaettu tietoa, jolloin hänen täytyy vain itse miettiä, sopiiko se hänelle, että hänen yksityiselämää koskevaa tietoa on jaettu.

Mahdollinen seuraus tiedon jakamisesta voi konkretisoitua myös vasta tulevaisuudessa. Esimerkiksi tilanne, jossa lapsi kokee selkeää juridista haittaa, on se, että hän ei nuorena saa kesätyöpaikkaa, sillä työnantaja tutkii hakijan taustoja ja saa selville internetiin jaetusta tiedosta, että tällä on jokin sairaus. Työnantajan toiminta on toki laitonta, jollei sairaus vaikuta työntekoon millään lailla, mutta työnantajalle voi muodostua hakijasta huono mielikuva. Tilanne olisi kuitenkin ollut helppo välttää jakamatta kyseistä tietoa ollenkaan, sillä julkinen tieto lapsen sairaudesta tuskin on mitenkään lapsen edun mukaista. Tällaisten seurausten, kuten työnsaannin vaikeuden tai kiusaamisen, pohdinnassa ei oikeuteta millään lailla kiusaajan tai työnantajan laitonta toimintaa. Tässä keskitytään siihen, että kyseistä tilannetta tuskin olisi edes syntynyt, ellei tietoa olisi laittomasti ja lapsen edun vastaisesti jaettu.

Tilanteen juridiseen arviointiin vaikuttavat hyvin monet säännökset ja lait. Arviointi ja pohdinta ovat myös hieman haasteellista ilmiön ollessa tuore, sillä oikeuskäytäntöä ei juuri asiasta ole. Ilmiön tuoreuden lisäksi tähän taustalla voi olla se, että tapaukset eivät tule ilmi. Kyseessä on ongelmallinen tilanne huoltosuhteen vuoksi. Lapsen ja tämän huoltajan oikeudet ovat asiassa ristiriidassa. Voidaan kuitenkin todeta, että huoltajalla ei ole sananvapauden perusteella oikeutta loukata lapsensa yksityisyyden suoja. Huoltaja ei myöskään saa huoltosuhteen perusteella jakaa lasta koskevaa tietoa, jos se on lapsen edun vastaista. Lapsi omistaa omat henkilötietonsa, ja vaikka onkin alaikäinen, hänellä

on oikeus niiden käsittelystä päättää. Nuori lapsi ei kuitenkaan ole pätevä antamaan tiedon jakamisesta lain vaatimaa suostumusta, jolloin huoltajan tulee olla jakamatta lapsesta mitään tietoa. Lapsen ja huoltajan perusoikeuksien ollessa ristiriidassa, tulee ensisijaisesti turvata lapsen etu.

Tällaista tilannetta, että huoltaja loukkaa alaikäisen lapsensa yksityisyyttä, ei ole ilmiönä vielä tutkittu. Jollei tilanteeseen niin sanotusti herätä ja lasten tiedon jakaminen jatkuu, voivat lainsäädännöllisetkin muutokset olla tarpeen lasten yksityisyyden suojan turvaamiseksi. Tällä hetkellä tilanteeseen ei ole yksiselitteistä lainsäädäntöä, vaan hyvin monet säännökset vaikuttavat tapausten arviointiin. Olisi myös hyvä keskustella siitä, nauttiiko lapsi laajempaa yksityisyyden suojaa alaikäisyytensä vuoksi ja onko lapsi tällaisessa tilanteessa erityisen suojaton, kun yksityisyyttä loukkaa läheinen, oma huoltaja.

Ilmiö vaatii siis tarkempaa ja laajempaa tutkimusta, jotta lainsäädännöllisiä muutoksia voitaisiin tehdä. Jatkotutkimuksen aiheita ovat esimerkiksi koko ilmiö laajemmin tutkituna ja sen tausta, virtuaali-identiteetti käsitteenä, huoltajan oikeudet jakaa lastaan koskevaa tietoa, lapsen antama juridinen suostumus ja lapselle syntyneet haitat tällaisen ilmiön vuoksi. Monet tutkimusaiheista vaativat vuosia kestäväää ilmiön seuranta ja haastatteluja.

Puutoskohtia lainsäädännössä tällä hetkellä on kuitenkin tarkempi lapsen yksityisyyden suojan määritelmä ja se minkälaista tietoa huoltaja saa huoltosuhteeseen perustuen huollettavastaan jakaa ja muuten käsitellä. Myös syyteoikeuden vanhentuminen on suuri haaste tällaisten tilanteiden julkitulemiselle. Harva nuori lapsi on tarpeeksi kehittynyt ymmärtämään mitä hänen yksityiselämää koskevien tietojen jakaminen internetissä tarkoittaa hänen yksityisyyden suojan ja mahdollisten seurausten kannalta. Tulevaisuudessa voi kuitenkin olla edessä tilanne, että tarpeeksi varttuneet lapset ymmärtävät tilanteen todellisen kannan ja käymme eettistä ja juridista keskustelua asiasta. Tulisiko lapsen, ja näin jokaisen ihmisen, sekä päättää itse omien yksityiselämää koskevien tietojen jakamisesta, että saada luoda oma virtuaali-identiteettinsä?

Tilanteen eettinen keskustelu on tärkeää ja sitä tulee käydä. Tapausten kriminalisoinnin varmistamiseksi yksi mahdollisuus on syyteoikeuden muuttaminen lapseen kohdistuneessa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten kaltaiseksi. Lapsiin kohdistuneissa seksuaalirikoksissa, lapsella, eli asianomistajalla, on oikeus nostaa syyte, kunnes tämä täyttää 28 vuotta. Jos kysymyksessä

on rikoslain 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, syyte oikeus vanhentuu asianomistajan täyttäessä 23 vuotta. Jos lapseen kohdistuneessa yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisessä asianomistajalla olisi aikaa nostaa syyte, kunnes tämä täyttää esimerkiksi 23 vuotta, olisi tapausten julkittelu todennäköisempää. Samalla kriminalisoitaisiin erikseen rikoslainsäädännössä lapseen kohdistunut yksityisyyden loukkaus, ja näin lapsi nauttisi tällaisessa tilanteessa laajempaa suojaa. Asia vaatii luonnollisesti lisää tutkimustyötä, onko lainsäädännöllinen muutos tarpeen.

Tällä hetkellä se, mitä ilmiölle voidaan yhteiskunnallisesti tehdä, on se, että asiasta keskustellaan ja tiedotetaan. Erityisesti huoltajia tulisi tiedottaa, että lapsi nauttii perusoikeutensa yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa, ja vaikka kyseessä on lapsen huoltaja, ei tämän tulisi kuitenkaan näitä oikeuksia loukkaavaa tietoa jakaa. Tärkeä keskustelun ja tutkimuksen aihe on myös virtuaali-identiteetin luominen. Tulisiko lapsella olla itsellään oikeus päättää mitä tietoa ja kuvia hänestä on internetissä. Huoltajan tulisi aina muistaa toiminnassaan lapsen etu toimintaa ohjaavana arvona. Jos huoltajaa epäilyttää tulisiko jokin tieto jakaa, niin viisas päätös on jättää jakamatta, sillä tilanteesta voi olla myös rikosoikeudellisia seuraamuksia.

LÄHTEET

Alatalo, A. 2013. Äiti miksi laitoit mut nettiin? Yle artikkeli 3.5.2013. Päivitetty 5.11.2014. Viitattu 25.4.2018 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/05/03/aiti-miksi-laitoit-mut-nettiin>.

Edilex 2017. Toisin kuin kärjäoikeus hovioikeus tuomitsi lasten huostaanotosta videon YouTubeissa julkaisseet sakkorangaistuksiin yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Uutiset. 3.7.2017. Viitattu 3.5.2018 <https://www.edilex.fi/uutiset/52919>.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. Viitattu 31.1.2018 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin 2003. Yousef vs. Alankomaat (Diaarinumero 33711/96). Viitattu 25.4.2018 <https://www.legal-tools.org/doc/eed1a6/pdf/>.

Facebook 2018. Ohje- ja tukikeskus. Miksi lapsestani julkaisemani kuva poistettiin? Viitattu 25.4.2018 <https://fi-fi.facebook.com/help/732303690162465>.

Hallituksen esitys 19/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n ja poliisilain 5 luvun 9 §:n muuttamisesta. Viitattu 4.5.2018 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_19+2013.pdf.

Henkilötietolaki 523/1999. Annettu Helsingissä 22.4.1999. Viitattu 30.1.2018, 3.4.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.

Kansalaisyhteisö- ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976. Viitattu 31.1.2018 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2.

Korkein oikeus. Ennakkopäätökset. KKO:2008:93. Viitattu 24.4.2018 <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2008/20080093>.

Korkein oikeus. Ennakkopäätökset. KKO:2010:39. Viitattu 24.4.2018 <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2010/20100039>.

Korkein oikeus. Ennakkopäätökset. KKO:2011:72. Viitattu 24.4.2018 <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2011/20110072>.

Koskinen, Pekka. 2008. Rikosoikeuden perusteet. Yliopistopaino, Helsinki. Viitattu 31.1.2018

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Annettu Helsingissä 8.4.1983. Viitattu 1.2.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997. Annettu Helsingissä 11.7.1997. Viitattu 31.1.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>.

Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 460/2003. Annettu Helsingissä 13.6.2003. Viitattu 3.4.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460>.

Lakivaliokunnan mietintö 28/2002. Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi. Viitattu 26.4.2018 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/lavm_28+2002.pdf.

Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Viitattu 1.2.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lastensuojelun Keskusliitto ry 2016. Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa. Helsinki. Viitattu 31.1.2018, 3.4.2018 <https://adobeindd.com/view/publications/b831295d-ee19-4e67-a9fb-6581e1c227a4/f7dt/publication-web-resources/pdf/Lapsen-yksityisyyden-suoja-digitaalisessa-mediassa.pdf>.

Mansikka, H. 2009. Työnantajaa Facebookissa haukkunut sai potkut. Yle Uutiset 28.10.2009 Viitattu 25.4.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-5907002>.

Matikkala, Jussi. 2005. Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala. Viitattu 26.4.2018

Neuvonen, Riku. 2014. Yksityisyyden suoja Suomessa. Lakimiesliiton kustannus. Helsingin Kamari Oy, Viro. Viitattu 4.5.2018

Niiranen, V.; Sotamaa, P. & Tiilikka, P. 2013. Sananvapauslaki. Tulkinta ja käytäntö. Sanoma Pro, Helsinki. Viitattu 5.4.2018, 26.4.2018

Pitkänen, P. 2014. Kannattaako lapsen koulutodistusta jakaa Facebookissa? Ilta-Sanomat 3.6.2014. Viitattu 25.4.2018 <https://www.is.fi/digitoday/tietoturva/art-2000001838781.html>.

Rikoslaki 39/1889. Annettu 19.12.1889. Viitattu 30.1.2018, 26.4.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>.

Rikosuhripäivystys 2014. Mitä tarkoittaa asianomistajarikos tai virallisen syytteen alainen rikos? Viitattu 31.1.2018 <https://www.riku.fi/fi/usein+kysyttya/mita+tarkoittaa+asianomistajarikos+ja+virallisen+syytteen+alainen+rikos/>.

Suomen perustuslaki 731/1999. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Viitattu 31.1.2018 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 13/2017a. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Internetin käytön yleisyys, useus ja yleisimmät käyttötarkoitukset. Helsinki, Tilastokeskus. Viitattu 24.4.2018 http://www.stat.fi/til/sutivi/2017/13/sutivi_2017_13_2017-11-22_kat_001_fi.html.

Suomen virallinen tilasto (SVT) 13/2017b. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Verkkomedian sosiaalinen käyttö. Helsinki, Tilastokeskus. Viitattu 24.4.2018 http://www.stat.fi/til/sutivi/2017/13/sutivi_2017_13_2017-11-22_kat_003_fi.html.

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2013. Henkilötietolaki. Viitattu 3.4.2018. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.tietosuoja.fi/fi/index/lait/Henkilotietolaki.html>.

Väestöliitto ry 2018. Yksityisyyden suoja. Viitattu 31.1.2018 http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhdeesta/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_lakitietoa/yksityisyyden_suoja/.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Viitattu 31.1.2018 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2.